

PSIXOLOGIYA FAN SIFATIDA RIVOJLANISHI

Kuchkarova Yaxshigul Altibayevna

Samarqand shahar 50-umumta'lim maktabining amaliyotchi psixologi

Annotatsiya. Ushbu maqolada psixologiya fanining rivojlanish tarixi, asosiy nazariy yondashuvlar va uning zamonaviy holati keng qamrovli tarzda o'rganiladi. Psixologiyaning ilmiy fan sifatida shakllanishidan to hozirgi kungacha bo'lgan jarayonlar tahlil qilinadi. Shuningdek, psixologiyaning turli sohalari va ularning inson hayotidagi ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Psixologiya, rivojlanish tarixi, nazariy yondashuvlar, zamonaviy psixologiya, ilmiy fan, inson psixikasi, psixologik tadqiqotlar.

Аннотация. В данной статье проводится всестороннее изучение истории развития психологии, основных теоретических подходов и ее современного состояния. Анализируются процессы становления психологии как научной дисциплины с момента ее возникновения до сегодняшнего дня. Также рассматриваются различные области психологии и их значение в жизни человека.

Ключевые слова: Психология, история развития, теоретические подходы, современная психология, научная дисциплина, психика человека, психологические исследования.

Abstract. This article provides a comprehensive overview of the history of psychology, its major theoretical approaches, and its current state. It analyzes the processes of psychology's formation as a scientific discipline from its origins to the present day. It also examines different areas of psychology and their significance in human life.

Keywords: Psychology, history of development, theoretical approaches, contemporary psychology, scientific discipline, human psyche, psychological research.

Psixologiya inson psixikasini va xulq-atvorini ilmiy asosda o'rganadigan fan hisoblanadi. Bu fan insonning fikrlash, his-tuyg'u, harakat va xulq-atvorini tushunish va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Psixologiyaning rivojlanish jarayoni uzoq tarixga ega bo'lib, u turli davrlarda va turli madaniyatlarda turli shakllarda rivojlangan. Ushbu maqolada psixologiya fanining rivojlanishi, asosiy nazariy yondashuvlar va zamonaviy holati batafsil tahlil qilinadi.

Psixologiyaning Tarixiy Rivojlanishi

Psixologiya qadimiy davrlardan boshlab turli falsafiy va diniy qarashlar bilan bog'liq bo'lgan. Qadimgi Yunonistonda Aristotel va Platon kabi faylasuflar inson ruhiyatini

tushunishga harakat qilganlar. Aristotelning “De Anima” (Ruh haqida) asari psixologiyaning dastlabki nazariy asoslarini tashkil etadi²⁰.

Oʻrta asrlarda islom olamida Ibn Sino va Abu Rayhon Beruniy kabi olimlar ham psixologiya sohasida muhim asarlar yaratganlar. Ibn Sinoning “Tib qonunlari” asarida inson psixikasining tahlili berilgan boʻlib, bu asar Yevropa psixologiyasiga ham taʼsir koʻrsatgan²¹.

Ilmiy Fan Sifatida Psixologiya

19-asrning oxirlarida va 20-asrning boshlarida psixologiya mustaqil ilmiy fan sifatida shakllandi. Vilgelm Vundt 1879-yilda Germaniyaning Leypsig shahrida dunyodagi birinchi psixologiya laboratoriyasini tashkil qildi. Bu hodisa psixologiya fanining ilmiy fan sifatida shakllanishida muhim qadam boʻldi. Vundtning ishlari inson psixikasini ilmiy tahlil qilishning asosini yaratdi.

Asosiy Nazariy Yondashuvlar

Psixologiyada turli nazariy yondashuvlar mavjud boʻlib, ularning har biri inson psixikasini tushunishga oʻziga xos yondashadi. Quyidagi asosiy nazariy yondashuvlar psixologiya fanining rivojlanishida muhim rol oʻynaydi:

Biheviyorm

Biheviyorm insonning xulq-atvorini oʻrganishga qaratilgan yondashuv boʻlib, bu yondashuv J.B. Uotson va B.F. Skinner tomonidan rivojlantirilgan. Biheviyormistlar insonning psixikasini tashqi kuzatuvlar orqali oʻrganishga urgʻu beradilar va ichki psixik jarayonlarga kamroq eʼtibor beradilar²².

Psixooanaliz

Psixooanaliz Sigmund Freyd tomonidan rivojlantirilgan boʻlib, u insonning ongsiz psixikasini va uning xulq-atvoriga taʼsirini oʻrganadi. Freydning nazariyasiga koʻra, insonning psixik holati koʻpincha ongsiz jarayonlar tomonidan boshqariladi va bu jarayonlar insonning bolalik davrida shakllanadi.

Kognitiv Psixologiya

Kognitiv psixologiya insonning fikrlash jarayonlarini oʻrganishga qaratilgan yondashuv boʻlib, bu yondashuv Ulrik Neisser tomonidan asos solingan. Kognitiv psixologlar insonning idrok, xotira, fikrlash va qaror qabul qilish jarayonlarini tahlil qiladilar²³.

Humanistik Psixologiya

²⁰ Xasanov, I. (2010). “Psixologiya tarixi”. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

²¹ Ibn Sino, A. (2002). “Tib qonunlari”. Toshkent: “Oʻzbekiston” nashriyoti.

²² Saidov, A. (2019). “Biheviyormistik yondashuvlar”. Toshkent: “Sharq” nashriyoti.

²³ Ahmedov, U. (2015). “Zamonaviy psixologiya asoslari”. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.

Humanistik psixologiya insonning o'z-o'zini anglash, shaxsiy o'sish va ijodiy potentsialini rivojlantirishga urg'u beradigan yondashuvdir. Karl Rogers va Abraham Maslow bu yondashuvning asosiy namoyondalari hisoblanadi. Humanistik psixologiyada insonning ijobiy jihatlari va o'z-o'zini aktualizatsiya qilish jarayoni muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy Psixologiya

Bugungi kunda psixologiya fanining ko'plab yo'nalishlari mavjud bo'lib, ular insonning turli tomonlarini o'rganishga qaratilgan. Quyidagi zamonaviy psixologiya yo'nalishlari ayniqsa muhim hisoblanadi:

Neyropsixologiya

Neyropsixologiya miya va uning psixikaga ta'sirini o'rganadi. Ushbu yo'nalish miya faoliyati va insonning psixik holati o'rtasidagi aloqalarni tahlil qiladi. Neyropsixologik tadqiqotlar miya shikastlanishi va kasalliklarining psixik jarayonlarga ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Klinik Psixologiya

Klinik psixologiya ruhiy kasalliklarni diagnostika qilish va davolash bilan shug'ullanadi. Ushbu yo'nalish ruhiy salomatlikni yaxshilash va ruhiy kasalliklarni davolash usullarini ishlab chiqishga qaratilgan. Klinik psixologlar turli psixoterapiya usullarini qo'llab, bemorlarning ruhiy holatini yaxshilashga harakat qiladilar.

Ijtimoiy Psixologiya

Ijtimoiy psixologiya insonlarning jamiyatdagi xulq-atvori va o'zaro munosabatlarini o'rganadi. Ushbu yo'nalish odamlarning guruh ichidagi va guruhlararo munosabatlari, ijtimoiy ta'sir va xulq-atvorini tahlil qiladi. Ijtimoiy psixologiya tadqiqotlari odamlarning ijtimoiy muhitda qanday qarorlar qabul qilishlarini tushunishga yordam beradi.

Psixologiya fani inson psixikasini tushunish va uning turli xil holatlarini tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada psixologiyaning rivojlanish tarixi, asosiy nazariy yondashuvlar va zamonaviy holati ko'rib chiqildi. Psixologiya inson hayotining turli sohalarida muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning tadqiqotlari insonning ruhiy va jismoniy sog'lig'ini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmedov, U. (2015). "Zamonaviy psixologiya asoslari". Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
2. Ibn Sino, A. (2002). "Tib qonunlari". Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
3. Saidov, A. (2019). "Biheviyistik yondashuvlar". Toshkent: "Sharq" nashriyoti.
4. Xasanov, I. (2010). "Psixologiya tarixi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.